

Maarten Luther 1483-1546

oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo0oo

HET EERSTE GEBOD.

Ik ben de Heere, uw God, enz. Gij zult geen andere goden nevens Mij hebben, enz.

Hier bedenk ik ten eerste, dat God van mij verlangt en mij leert hartelijk op Hem te vertrouwen in alle dingen en dat het Hem ten volle ernst is, dat Hij mijn God wil zijn. En dat ik op straffe van verlies van de eeuwige zaligheid Hem daarvoor zal houden en dat mijn hart verder op niets zal bouwen en zich verlaten, wat het ook zij, goed, eer, wijsheid, macht, heiligheid of enig ander schepsel.

Ten tweede dank ik Zijn grondeloze barmhartigheid, dat Hij Zich zo vaderlijk tot mij, verloren

mens, neerbuigt en Zich zelf, zonder dat ik Hem heb gebeden en gezocht, zonder dat ik het verdiend heb, mij aanbiedt om mijn God te zijn en Zich over mij te ontfermen, ja dat Hij in alle noden mijn troost, bescherming, hulp en sterkte wil zijn. Ware het anders, wij arme, blinde mensen zouden allerlei goden gezocht hebben en nog moeten zoeken, indien n.l. Hij zelf niet zo duidelijk Zich liet horen en ons in onze menselijke taal aanbood, dat Hij onze God wil zijn. Wie kan Hem daarvoor eeuwig en altijd genoeg danken?

Ten derde belijd en beken ik mijn grote zonde en ondankbaarheid, dat ik zulk een heerlijke leer en verheven gave door mijn ganse leven zo schandelijk heb veracht en met ontelbare afgoderijen Zijn toorn gruwelijk heb geprikkeld; dat smart mij en ik bid om genade.

Ten vierde bid ik en spreek: Ach, mijn God en Heere, help mij door Uw genade, dat ik zulk een gebod van U dagelijks beter moge leren en begrijpen en dat ik daarnaar met hartelijk vertrouwen moge handelen. Behoed toch mijn hart, dat ik niet meer zo vergeetachtig en ondankbaar word, geen andere goden noch anderen troost op aarde of in enig schepsel zoek, maar dat ik alleen bij U, mijn enige God, blijf met heel mijn hart. Amen, lieve Heere, God en Vader, Amen.

Luther.

ooOooOooOooOooOooOooOooOooOooOooOooOooOooOooOoo

HET TWEEDE GEBOD.

Gij zult de Naam van de Heere, uw God, niet misbruiken enz.

Ten eerste leer ik, dat ik Gods Naam hoog, heilig en rein moet houden, daarbij niet zweren, vloeken en liegen, niet hovaardig mag zijn noch eigen eer en aanzien zoeken, maar ootmoedig Zijn Naam aanroepen, aanbidden, prijzen en roemen, en dit beschouwen als mijn enige eer en roem, dat Hij mijn God is en ik Zijn arm schepsel ben en onwaardige knecht.

Ten tweede dank ik voor de heerlijke gave, dat Hij mij Zijn Naam heeft geopenbaard en gegeven, dat ik op Zijn Naam kan roem dragen en mag heten dienaar, schepsel Gods, enz., dat Zijn Naam mijn toevlucht is, als een vaste burcht, gelijk Salomo zegt (Spreeken 18:10), waarheen de rechtvaardige vlucht en waar hij wordt beschermd.

Ten derde belijd en beken ik mijn schandelijke, zware zonde, tegen dit gebod mijn leven lang te hebben gehandeld: doordat ik Zijn heilige Naam niet alleen niet heb aangeroepen, geprezen en geëerd, maar ook ondankbaar ben geweest voor zulk een gave en die heb misbruikt tot allerlei schande en zonde, n.l. met zweren, liegen en bedriegen, enz., dat dit mij leed doet, en ik bid om genade en vergeving.

Ten vierde bid ik om hulp en sterkte, dat ik voortaan zulk een gebod wel moge leren en God mij behoede voor zulke schandelijke ondankbaarheid, misbruik van en zonde tegen Zijn heilige Naam, dat ik echter dankbaar moge worden bevonden, bereid om Zijn Naam waarlijk te vrezen en te eren.

En gelijk ik boven bij het Onze Vader gezegd heb, zo vermaan ik opnieuw: Voor het geval

dat de Heilige Geest tijdens zulke gedachten mocht komen en in uw hart mocht beginnen te prediken met rijke, u verlichtende gedachten, bewijs Hem dan de eer, laat deze uw eigen door u opgevatte gedachten varen, wees stil en luister naar Hem, die het beter kan dan gij; en wat Hij predikt, geef daarop acht en schrijf het op; dan zult gij wonderen zien, gelijk David zegt, in Gods wet (Psalm 119:18).

Luther.

HET DERDE GEBOD.

Gij zult de vierdag heiligen.

Hierin leer ik ten eerste, dat de vierdag ingesteld is niet tot lediggang noch tot vleselijke lust, maar hiertoe, dat hij door ons zal worden geheiligd. Door onze werken en ons doen echter wordt hij niet geheiligd, want onze werken zijn niet heilig, maar door het Woord Gods, dat alleen geheel rein en heilig is en alles heiligt, wat daarmede in aanraking komt, 't zij tijd, plaats, persoon, werk, rust, enz. Want door 't Woord worden ook onze werken heilig, gelijk Paulus zegt 1 Tim. 4:5, dat alle schepsel geheiligd wordt door het Woord en het gebed. Daarom kom ik hierin tot de erkentenis, dat ik op de vierdag allereerst Gods Woord moet horen en er mij rekenschap van moet geven, daarna in gemeenschap met datzelfde Woord moet danken, God prijzen voor al Zijn weldaden en bidden voor mij en voor allen. Wie zich dus aan de vierdag houdt, die heiligt de vierdag; wie het niet doet, die doet erger dan zij, die op die dag werken.

Ten tweede dank ik in dit gebod voor de grote, heerlijke weldaad en genade Gods, dat Hij ons Zijn Woord en prediking gegeven heeft en ons bevolen, ons in het bijzonder op de vierdag daarin te oefenen, van de waarde van welke schat toch geen menselijk hart zich voldoende rekenschap kan geven. Want Zijn Woord is het enige licht in de duisternis van dit leven, en een Woord des levens, der vertroosting en zaligheid, en waar het dierbare, heilzame Woord niet is, daar is louter vreselijke, gruwelijke duisternis, dwaling, dweperij, dood, onheil van allerlei aard en de tirannie van de duivel zelf, zoals wij dagelijks voor ogen zien.

Ten derde belijd en beken ik mijn grote zonde

en schandelijke ondankbaarheid, dat ik n.l. de vierdagen mijn leven lang zo slecht heb doorgebracht en Zijn dierbaar, kostelijk Woord zo jammerlijk heb veracht, zo traag, zo weinig begerig en zo onverschillig ben geweest om het te horen, laat staan, dat ik het ooit hartelijk begeerd en daarvoor gedankt heb. Zo heb ik mijn goede God tevergeefs mij laten prediken, heb de edele schat laten varen en die met voeten getreden, hetgeen Hij met louter goddelijke goedheid van mij heeft verdragen, en waarom Hij toch niet heeft afgelaten, mij altijd door te prediken en mij te roepen tot mijner ziele zaligheid met geheel Zijn vaderlijke, goddelijke liefde en trouw. Dat is mij leed en ik bid om vergeving.

Ten vierde bid ik voor mij en voor allen, dat de lieve Vader ons bij Zijn heilig Woord wil bewaren en het niet van ons wil nemen wegens onze zonde, ondankbaarheid en traagheid. Dat Hij ons wil behoeden voor dwepers en valse leraars, en ons zenden trouwe en goede arbeiders in Zijn wijngaard, dat is: trouwe en vrome geestelijken en predikers. Geve Hij ons allen de genade dat wij hun woorden als Zijn eigen woorden met ootmoed horen, aannemen en eren, en er Hem ook van harte voor danken en loven, enz.

Waarochter door deze Luther.

HET VIERDE GEBOD.

Gij zult uw vader en uw moeder eren.

Ten eerste leer ik hier God, mijn Schepper, erkennen, en verstaan hoe wonderbaar Hij mij met lichaam en ziel geschapen heeft, mij uit mijn ouders het leven heeft gegeven, en hun de wil verleend om mij als hun lichaams vrucht met alle krachten te dienen, hoe Hij mij ter wereld heeft gebracht, gevoed, bewaard, verzorgd en opgevoed met grote ijver en zorgzaamheid, met gevaar, moeite en arbeid, en mij, Zijn schepsel, tot op dit uur naar lichaam en ziel voor talloze gevaren en noden heeft behoed en ook vaak mij uitkomst geschonken, alsof Hij mij alle uren opnieuw schiep. Want de duivel gunt ons geen ogenblik het leven.

Ten tweede dank ik de rijke, goede Schepper voor mij en voor allen, dat Hij in dit gebod heeft gesticht en bewaard de vermeerdering en instandhouding van het menselijk geslacht, dat is: gezin en staat, of Oeconomia en Politica, want zonder deze twee instellingen zou de wereld niet één jaar kunnen bestaan, daar zonder wereldlijk bestuur er geen vrede is; waar geen vrede is kan geen gezinsleven zijn; waar geen gezinsleven is, daar kunnen geen kinderen verwekt noch opgevoed worden en zou de stand van vader en moeder geheel verdwijnen.

Maar daarentegen waakt dit gebod en houdt beide in wezen, gezin en staat, beveelt kinderen en onderdanen gehoorzaamheid en zorgt ervoor, dat het ook zo geschiede. Of, waar het niet geschiedt, laat dit gebod het niet ongestraft: anders hadden de kinderen al lang door ongehoorzaamheid alle gezinsleven en de onderdanen door opstand de staat verscheurd

en verwoest, omdat hun aantal veel groter is dan dat van ouders en bestuurders. Daarom is zulk een weldaad ook onuitsprekelijk.

Ten derde belijd en beken ik mijn erbarmelijke ongehoorzaamheid en zonde, dat ik in strijd met dit gebod van mijn God mijn ouders niet heb geëerd noch hun gehoorzaam ben geweest, hen dikwijls heb vertoornd en beledigd, hun vaderlijke straf met ongeduld heb aangenomen, tegen ze gemord, hun trouwe vermaning veracht, veeleer lichtzinnig gezelschap heb gezocht en met ondeugende rakkers ben meegegaan. Gelijk God zelf toch zulke ongehoorzame kinderen vervloekt en hun een lang leven ontzegt, zoals dan ook velen daarom schandelijk omkomen en te gronde gaan, eer zij mannen worden. Want wie vader en moeder niet gehoorzaamt, moet de beul gehoorzamen of op een andere wijze door Gods toorn droevig zijn leven verliezen, enz. Dit alles is mij leed en ik bid om genade en vergeving.

Ten vierde bid ik voor mij en voor allen, dat God ons Zijn genade wil verlenen en dat Hij Zijn zegen rijkelijk wil uitstorten, zowel over het gezin als over de staat. Dat wij voortaan vroom worden, onze ouders in ere houden, de overheid gehoorzamen, de duivel weerstaan en door zijn verlokkingen ons niet laten verleiden tot ongehoorzaamheid, die ons slechts onrust baart, en op deze wijze metterdaad meehelpen om gezin en land te verbeteren en de vrede te bewaren, God tot roem en eer, ons zelf tot voordeel en tot zegen, en dat wij zulke gaven erkennen en daarvoor danken. Hier moet mede ingesloten worden ook het gebed voor ouders en overheden, n.l. dat God hun verstand en wijsheid moge verlenen om ons vredig en gelukkig te

besturen en te regeren. Hij beware hen, dat zij niet vervallen tot tirannie, tot razen en woeden en doe hen integendeel het Woord Gods eren, niet vervolgen noch iemand onrecht aandoen. Want zulke kostbare gaven moet men door gebed verkrijgen, zoals Paulus leert. Anders zit de duivel op de troon en gaat 't er slecht en woest toe.

En wanneer gij zelf vader en moeder zijt, dan hebt gij hier gelegenheid om u zelf niet te vergeten, noch uw kinderen en dienstboden; maar met ernst te bidden, dat de lieve Vader, die u de ereplaats heeft verleend van Zijn Naam en ambt en wil, dat ook gij vader genoemd en als vader geëerd wordt, aan u moge schenken de genade en de zegen om uw vrouw, kind en dienstboden naar Gods wil Christelijk te regeren en te onderhouden, wijsheid en kracht om hen goed op te voeden, en aan hen de goede gezindheid en de wil, uw leer op te volgen en daaraan gehoorzaam te zijn.

Want Gods gaven zijn beide: kinderen en hun voorspoedige groei, hun goed terecht komen en hun goed blijven.

Anders wordt een huis niets dan een zwijnenstal of een school van schelmen, zoals men dat ziet bij goddeloos, ruw volk.

Luther.

HET VIJFDE GEBOD.

Gij zult niet doden.

Hier leer ik ten eerste, dat God van mij vraagt, dat ik mijn naaste zó liefheb, dat ik hem aan zijn lichaam geen leed doe, noch met woorden noch met daden, dat ik mij niet aan hem wreek of hem schaad door toorn, ongeduld, nijd, haat of enige andere slechtheid; ik moet veeleer bedenken, dat ik schuldig ben hem te helpen en te raden bij alle lichamelijke noden. Want Hij heeft mij in dit gebod bevolen het lichaam van mijn naaste te beschermen, en mijn naaste op zijn beurt bevolen, mijn lichaam te beschermen. Gelijk Sirach 9:21 zegt: Hij heeft ieder onzer zijn naaste aanbevolen.

Ten tweede dank ik hier voor zulk een onuitsprekelijke liefde, zorg en trouw jegens mij, dat Hij ter bescherming van mijn lichaam zulk een sterke muur daaromheen heeft geplaatst. dat alle mensen schuldig zijn mij te sparen en te behoeden, gelijk ik op mijn beurt alle mensen; Hij waakt ook zelf daarvoor, en wanneer het niet gebeurt heeft Hij het zwaard bevolen ter bestraffing van hen, die het niet doen. Anders, wanneer zulk een gebod en instelling niet bestond, zou de duivel zulk een gemoord onder ons mensen aanrichten, dat niemand ook maar één uur zeker zou kunnen zijn; zoals het dan inderdaad gebeurt, wanneer God in Zijn toorn de ongehoorzame en ondankbare wereld straft.

Ten derde belijd ik en klaag ik hier over mijn slechtheid en die der wereld, dat wij niet alleen zo gruwelijk ondankbaar zijn voor zulk een vaderlijke liefde en zorg voor ons, maar dat wij, wat toch vooral zo schandelijk is, zulk een gebod en zulk een leer niet kunnen **noch willen** leren, maar ze verachten, als

ging het ons niet aan en hadden wij daaraan niets. Wij voelen ons zo zeker en maken er ons geen gewetenszaak van, dat wij onze naasten in strijd met dit gebod verachten, verlaten, ja vervolgen en kwetsen, ja, hem doden in het hart; wij geven toe aan onze toorn, onze grimmigheid en alle mogelijke slechtheid, alsof wij daaraan wel deden en er het recht toe hadden. Voorwaar, hier is gelegenheid om te klagen en schande te spreken over ons, ondeugende kwajongens en blinde, wilde, slechte mensen, die als grimmige dieren elkander trappen, stoten, krabben, verscheuren, bijten en opvreten zonder te vrezen voor zo'n ernstig gebod van God, enz.

Ten vierde bid ik, dat de lieve Vader ons wil leren zulk een heilig gebod te erkennen en ons helpen, dat wij ons ook daarnaar gedragen en leven; dat Hij ons allen met elkaar behoeden moge voor de moordenaar, die een meester is in 't moorden en schade doen van allerlei aard en ons Zijn genade schenken, dat de mensen en wij met hen vriendelijk worden jegens elkander, zachtmoedig en goedgezind, elkander hartelijk vergeven en elkanders fouten en gebreken Christelijk en broederlijk verdragen en op die wijze leven in ware vrede en in eendracht, zoals dit gebod ons leert en eist.

Luther.

HET ZESDE GEBOD.

Gij zult niet echtbreken.

Hier leer ik nog eens, welke gedachten God ten aanzien van mij heeft en wat Hij van mij vraagt, n.l. dat ik kuis, rein en matig zal leven, en dat niet alleen met gedachten doch evenzo in woorden en daden en dat ik ieders vrouw, dochter of dienstmaagd ongerept zal laten, ja haar zal helpen redden, beschermen en alles doen, wat dient tot behoud van haar eer en kuisheid; ook meewerken om de onnutte monden te stoppen, die haar haar eer ontrukken en ontstelen. Want dit alles ben ik verplicht en God eist dit van mij, dat ik de vrouw van mijn naaste en de zijnen niet alleen ongerept zal laten, maar mij ook zal verplicht weten, zijn reinheid en eer te helpen behouden en bewaren, zoals ik wilde, dat mijn naaste tegenover mij zich zou gedrongen voelen te handelen en dit gebod jegens mij en de mijnen te houden.

Ten tweede dank ik de trouwe, lieve Vader voor Zijn genade en weldaad, dat Hij met dit gebod in Zijn hoede en bescherming neemt mijn man, zoon en knecht, vrouw, dochter en dienstmaagd en zo ernstig en streng verbiedt, dat men hen niet te schande zal maken. Want Hij verleent mij een veilig geleide, waakt er ook over en laat het niet ongestraft, al zou Hij het ook zelf moeten doen (n.l. straffen), wanneer iemand zulk een gebod of geleide overtreedt en verbreekt. Hem ontloopt niemand, hetzij hij het hier moet betalen of zulk een lust ten laatste boeten in het helse vuur, want Hij verlangt kuisheid en wil echtbreuk niet dulden.

Zoals wij het dan dagelijks zien aan alle onboetvaardige, roekeloze mensen; ten slotte achterhaalt hen de goddelijke toorn, die hen schandelijk doet omkomen. Het zou anders niet mogelijk zijn, voor de gemene duivel één ogenblik de tucht en eer van vrouw, kind en dienstboden te bewaren. Er zou niets van worden dan een hondenbruiloft en beestachtig gedoe, gelijk het gaat, wanneer God in Zijn toorn Zijn hand wegneemt en alles ondersteboven keert.

Ten derde belijd ik en beken ik mijn zonde (en die van iedereen), hoe ik tegen dit gebod heb gezondigd, hetzij met gedachten, woorden of daden mijn leven lang, en niet alleen ondankbaar ben geweest voor zulk een verheven leer en gave, maar ook wel tegen God heb gemord, dat Hij zulk een reinheid en kuisheid heeft geboden en niet allerlei ontucht en ondeugendheid vrij en ongestraft heeft gelaten, het huwelijk aan verachting, bespottling en verwerping niet heeft prijsgegeven, enz. Zoals dan de zonden tegen dit gebod grover en duidelijker kenbaar zijn dan alle andere, zonder bedekking of enig sieraad. Dat doet mij leed, enz.

Ten vierde bid ik voor mij en voor allen, dat God ons de genade schenken wil, zulk een gebod met lust en liefde te houden, zodat niet alleen wij kuis leven, maar ook anderen daartoe helpen en hun goede raad geven.-

Zo ga ik voort ook met de andere geboden, indien ik tijd, gelegenheid en lust heb. Want zoals ik gezegd heb, ik wil niemand binden aan mijn woorden of gedachten, maar slechts mijn voorbeeld geven, dat ieder die wil mag volgen of ieder die het kan mag verbeteren. Wil hij in één keer alle geboden nemen of zoveel als hij wenst, hij kan 't gerust doen.

HET ZEVENDE GEBOD.

Gij zult niet stelen.

Ten eerste leer ik hier, dat ik het goed van mijn naaste tegen zijn wil niet mag nemen noch in mijn bezit hebben, noch heimelijk, noch openlijk, niet ontrouw noch vals mag zijn in de handel, bij het dienen en arbeiden, opdat ik het mijne niet oneerlijk gewin, maar dat ik in het zweet mijns aanschijns mijn eigen brood zal verdienen en als een eerlijk man het zal eten.

Verder, dat ik ertoe medewerken zal, dat aan mijn naaste, gelijk aan mijzelf, het zijne niet op een dergelijke wijze ontnomen wordt. Ik leer ook, dat God door dit gebod mijn goed met een veilige muur omgeeft uit vaderlijke goedheid en met grote ernst bezielt, daardoor dat Hij verbiedt, dat men mij iets zou ontstelen.

Wanneer men naar dit gebod niet doet, heeft Hij de straf daarvoor bepaald, galg en strop aan meester Hans (de beul) bevolen; of wanneer die niet kan, straft Hij zelf en laat ze ten slotte bedelaars worden; zoals men zegt: Wie jong gaarne steelt, die moet in zijn ouderdom gaan bedelen. Idem: Onrechtvaardig goed gedijt niet. En: Zó gewonnen, zó geronnen.

Ten tweede dank ik Zijn trouw en goedheid, dat Hij mij en ons allen een zo goede leer en daarmede veiligheid en bescherming heeft gegeven. Want wanneer Hij ons niet behoedde, dan zou niemand een cent of een stuk brood in huis overhouden.

Ten derde belijd ik al mijn zonde en ondankbaarheid, wanneer ik iemand in mijn leven te kort heb gedaan, of hem onrechtvaardig en trouweloos heb behandeld.

Ten vierde bid ik, dat Hij genade wil verlenen, dat ik en ieder onzer dit Zijn gebod moge leren en in acht nemen, mij ook van het kwaad

mag beteren, opdat toch het stelen, roven, afzetten, verduisteren en alle overige onrechtigheid minder worde en daaraan binnenkort bij de komst van de jongste dag, waarnaar alles, het gebed van alle heiligen en van alle schepselen met verlangen uitziet, een einde komt (Rom.8:19). Amen.

HET ACHTSTE GEBOD.

Gij zult geen vals getuigenis spreken, enz.

Dit leert ons ten eerste om onder elkander oprecht te zijn en allerlei leugens en lasteringen na te laten, om gaarne van anderen het beste te zeggen en te vernemen; daarmede is onze goede naam en onze onschuld omgeven door een veilige muur ter bescherming tegen boze en valse tongen, die God ook niet ongestraft laat, zoals bij de andere geboden is gezegd. Daarvoor zullen wij Hem danken, n.l. en voor de leer en voor de bescherming, die Hij ons zo genadig hiermee verleent, en ten derde zullen wij belijden en hiervoor genade vragen, dat wij ons leven lang zo ondankbaar en zondig zijn geweest, hebben gelogen, vals gehandeld, kwaad van onze naaste gesproken, wiens eer en onschuld wij toch verplicht zijn te redden, zoals wij zelf dat gaarne zouden ondervinden. Ten vierde bidden wij om hulp, om dit gebod voortaan te houden door van de naaste veel goeds te spreken.

HET NEGENDE EN TIENDE GEBOD.

Gij zult niet begeren uws naasten huis.

Idem: zijn vrouw, enz.

Dit leert ons ten eerste, hoe wij met allerlei schijn van recht onze naaste diens goederen en al wat het zijne is zullen ontnemen, ontfutselen en afhandig maken, maar dat wij zullen helpen om het te behouden, zoals wij zelf gaarne zouden willen, dat tegenover ons geschieden mocht. En dit gebod betekent ook bescherming tegen de spitsvondigheden en listen van de wijzen dezer wereld, 1) die zeker eindelijk ook hun straf wel zullen krijgen.

Ten tweede zullen wij daarvoor danken; ten derde onze zonde met berouw en smart belijden; ten vierde bidden om hulp en sterkte, om vroom te worden en dit gebod te houden, -

Ziedaar de Tien geboden op viervoudige wijze behandeld, n.l. als "leerboekje", als "dankboekje", als "biechtboekje", en als "gebedenboekje". Daardoor moet een ziel tot zichzelf komen en warme begeerte krijgen naar 't gebed. Denk er echter om, dat gij niet alles of te veel tegelijk aanvat, opdat de geest niet moede wordt. Een goed gebed behoort ook niet lang te zijn en ook niet lang uitgerekt te worden. Maar het moet vaak worden gebeden en vurig zijn. Het is genoeg, wanneer gij een gedeelte of de helft 2) neemt, waarmede gij binnen in u een vuurtje kunt ontsteken. Nu, dat moet de Geest u zelf geven en verder in het hart onderrichten, wanneer dat door Gods Woord bevrijd is van allerlei bezigheden en gedachten, die het afleiden.

Van het Geloof en van de Heilige Schrift behoeft hier niet gesproken te worden, want dat zou iets zijn zonder einde. Wie recht goed op de hoogte is, kan best de ene dag de Tien geboden, de andere dag een psalm of een hoofdstuk uit de Schrift nemen en daardoor zijn hart doen ontbranden in heilig vuur.

1) Dit ziet op de juristen.

2) Bijv. van het Onze Vader of de Tien geboden.

Luther.

Eén van de belangrijkste ontdekkingen van Maarten Luther - (1483-1546) is het onderscheid tussen wet en evangelie. Voor Luther is de onderscheiding van wet en evangelie primair een methode van bijbeluitleg. Hij is eindeloos bezig geweest met vertalen. Zijn uitleg van bijbelgedeelten, die hij publiceerde, werden steeds voorafgegaan door vertalingen ervan. Het Woord van de bijbel is voor Luther in wezen een mondelinge boodschap: ze moet gelezen en verkondigd worden. Maar men kan op twee manieren lezen: men kan de lezers tot de tekst brengen of de tekst tot de lezers. Luther deed vooral het laatste, al bleef hij soms, 'als het er erg op aankwam', heel dichtbij de tekst, hij bracht toch de bijbel tot het volk. Zijn Bijbelvertaling was in feite tegelijk uitleg.

Luther denkt bij 'wet' met name aan de tien geboden die hij meestal indeelt naar de twee wetstafelen, waarbij de eerste drie geboden de omgang met God betreffen en het vierde tot en met het tiende gebod handelen over de omgang met de naaste. In de bijzondere wijze waarop hij in de beide catechismussen de geboden behandelt, is heel goed te zien hoe voor hem die twee delen, dus geloof en handelen samenhangen. De uitleg van het eerste gebod in de Kleine Catechismus is een omschrijving van het geloof: God vrezen (eerbied hebben), liefhebben en vertrouwen. Deze woorden komen bij de uitleg van elk volgende gebod terug. In de Grote Catechismus gaat bijna de helft over de tien geboden, ook beginnend met het geloof.

Aan Luthers invulling van het begrip 'wet' met de tien geboden ligt nog iets belangrijks ten grondslag. Hij was van mening dat Gods wet, en dan met name de Tien Woorden, de mens al vanaf het begin, dus al bij Adam en Eva in het paradijs, in het hart geschreven en bekend was. Daarmee heeft Luther de overtuiging dat de tien geboden in principe de samenvatting en de grondslag vormen van de algemeen -menselijke, zedelijke ordening. Aan de wet in die meer algemene zin zijn zowel de individuele moraal als ook het zedelijk maatschappelijk beginsel verbonden en gebonden, dat wil zeggen ons goede burgerlijke gedrag en handelen is in principe in de wet, - het burgerlijk wetboek - vastgelegd. Luther kent de mens met betrekking tot het burgerlijk gebruik van de wet een vrije wil en een eigen verantwoordelijkheid toe.

Luthers visie op de zedelijkheid en de rol die de burgerlijke wet daarin speelde daarentegen, was allesbehalve optimistisch. Hierbij speelt Luthers overtuiging, dat de mens fundamenteel zondig is een grote rol. Dit blijkt alleen al uit het feit, dat Luther van mening is, dat de zondige mens de natuurlijke zedenwet helemaal niet meer herkent en daarom ook niet meer kan vervullen. Hier toont zich de eigen betekenis van Mozes' wet, de vastgelegde en verkondigde tien geboden: het is de vorm waarin de zondige mens weer de weg wordt gewezen. Daarom zijn de tien geboden onontbeerlijk en behoren zij ook thuis in de catechismus.

Hoe onontbeerlijk die basis was en hoe actueel dat was en is, bleek uit het streven van de Nazi-ideologie om de tien geboden te vervangen door de volkswet. Zo leidde ook, tegen al Luthers bedoelingen in, de tegenstelling wet-evangelie, tot een afkeer van het Oude Testament en tenslotte van het Jodendom met alle gevolgen van dien.

Theologen als D. Bonhoeffer en H.J. Iwand, geïnspireerd door Karl Barth, maar ieder op hun eigen wijze, verzetten zich daartegen.

Dat wil echter niet zeggen, dat de tien geboden de mens in staat stellen alles te doen wat de wet vraagt. Ze verstrekken kennis van de wet; niet de kracht om aan de wet te voldoen! Hiervoor vormt de zonde een te grote hindernis: hoe een mens zijn best ook doet, het handelen wordt beïnvloed door eigenliefde en egoïsme.

Paulus en Luther over de wet.

Paulus en Luther zien het als taak van de wet de mens dieper in de zonde te voeren, en beiden beschouwen deze taak als een uitwerking van de wetswil van God zelf. Ook de situationele verbanden zijn, ondanks alle verschillen in tijd en context, vergelijkbaar. Paulus' doel was een christendom dat vrij is van de dwang om door het doen van de wet Gods gunst te verdienen. De wet heeft voor hem een heilshistorische betekenis als 'pedagoog' die de mens tot Christus voert (Galaten 3 : 24). Luther worstelde met een door wetticisme bepaalde vroomheid en kerk. Hij zag zich daarom genoodzaakt om op een eigentijdse wijze terug te grijpen op die paulinische wetsopvatting. Met Paulus gaat Luther spreken van een besef van zonde veroorzakende en tot Christus voerende wet naast een van die wet onderscheiden evangelie dat het christen -zijn bepaalt. 'Geestelijk' heeft niets te maken met hoog -intellectueel of diepzinnig of spiritueel verstaans niveau, maar met de bereidheid om zich in het Bijbelwoord door de Geest te laten gezeggen.

Evangelie en wet.

Tegenover de vermenging van wet en evangelie die Luther met Paulus bestreed, staat het uiteenleggen van beide. Niet als een voor eens en voor altijd uitgemaakte zaak, maar als een voortdurend proces, waarbij je dan met de wet en dan weer met evangelie bezig bent. Luther noemt dit ook een 'simul', een tegelijk van de tijd van de wet en de tijd van de genade, wij leven in beide tijden. Het is voor christenen een leerzame zaak, die een leven lang duurt. Juist aan de onderscheiding van wet en evangelie is duidelijk te maken, dat het christelijk geloof een school is waarin men nooit is uitgeleerd.

Luther is er dan ook alles aan gelegen dat er een juist onderscheid gemaakt wordt tussen evangelie en wet. Het is duidelijk,

dat het bij het onderscheid niet zozeer om een theologische, maar vooral en primair om een existentiële aangelegenheid gaat. Maar het gaat Luther ook om de kerk. Hij had met een kerk van doen gehad, die goddelijke genade en menselijk werk vermengde en daarom geen heilszekerheid meer kon verkondigen en aanbieden, behalve dat het misschien gekocht kon worden door middel van een aflaat.

Vervolgens had hij het met de zogenaamde Schwärmer te doen die het christelijk leven en wereldomgeving normeerde aan de hand van de wet van God, en daarmee volgens Luther het evangelie verduisterde en de christelijke vrijheid verspeelde. Wanneer men evangelie en wet niet goed onderscheidt, vermengt men ze hoe dan ook, en komt men tot een wetsreligie of tot een door wetten gedomineerd christendom. Tegen allerlei pogingen in eigen kring, maar ook bij verwante protestantse groeperingen om de spanning die in deze onderscheiding besloten ligt op te heffen, hebben de lutheranen zich steeds verzet. Vanaf 1537 is er in Wittenberg sprake van een theologische stroming, die zich beijvert voor de afschaffing van de wetsprediking in de kerk.

Misschien waren de vertegenwoordigers hiervan tot hun pleidooi uitgedaagd door Luthers scherpe onderscheiding tussen wet en evangelie. Geen scheiding, maar onderscheiding. Als in eigen kring onder deze zogenaamde Antinomisten stemmen opgaan om, - nu het evangelie gekomen is en in de protestantse prediking weer volop in de schijnwerpers staat - de wet voor afgeschaft te verklaren, houden andere lutheranen, - met Luther voorop - nadrukkelijk vast aan het handhaven van de wet in de eredienst. En wanneer sommigen van mening zijn, dat het evangelie eigenlijk een nieuw soort wet is, een set van leefregels op een nieuwe religieuze grondslag, wordt eveneens van de kant van Luther en zijn leerlingen daar groot bezwaar tegen gemaakt. Het evangelie is niet uit te leggen in termen van de wet en de wet kan, hoezeer het ook voor de verkondiging van het evangelie onontbeerlijk is, nooit het karakter van het evangelie dragen.

Samenvattend: centrale belangen.

Principieel verdedigde Luther twee centrale belangen. Het ene betreft de bevrijdende helderheid van het evangelie, die verloren dreigt te gaan, wanneer die niet meer in een onderscheiden relatie tot de wet staat. Het evangelie wordt dan noodzakelijkerwijze tot wet, en voor Luther betekende dit, dat het leven van de christen onder een 'moeten' wordt geplaatst dat de vrijheid van de christen vernietigt. Het andere wijst erop, dat wanneer de wetsprediking verdwijnt, het leven, met name ook dat van de christen bedreigd wordt door een wel heel 'vleselijke' zekerheid. Als immers nog steeds zondige mens hebben wij de wet nodig om ons dag in dag uit te wijzen op onze tekortkomingen, en ons daarmee te helpen bij het telkens opnieuw 'worden' van een christen. Zo nieuw, dat je hier al een beetje met de engelen mee mag doen en God vrezen, liefhebben en vertrouwen, in dankbaarheid voor zijn geboden die ons de weg wijzen in vrijheid. En zo komen we weer bij de Kleine Catechismus terug.